

„Krisztus Urunknak áldott születésén, /Angyali verset mondjunk szent ünnepén, ...”

Iskolánkat, a Kecskeméti Református Általános Iskolát érte a megtiszteltetés, hogy ünnepi műsorral szolgálhat a karácsonyi családi istentiszteleten.

Erre a meghitt alkalomra egy erdélyi betlehemeset választottunk. A bukovinai Hadikfalváról származó dramatikus játékban ízes nyelvjárással szólalnak meg a szereplők, s ízelítőt adnak az archaikus énekmondásból is.

„... a betlehemezés a teljes alkotó népművészet megmutatkozása...”

A karácsonyi ünnepkör egyik meghatóan szép eleme a betlehemes játék, amely az egész Kárpát-medencében ismert népszokás. Az első magyar nyelvű betlehemes szövegek a 17. századból származnak, s iskolai előadás céljára készültek. A 19-20. században már paraszti betlehemezésről beszélünk, mert népszokásként elsősorban a falvak életében maradt fenn. A karácsony táján házról házra járó betlehemezők házilag készített jászol vagy templom alakú betlehemet hordoztak magukkal. Játékukért gyümölcsöt, élelmet, pénzt kaptak.

A játéknak két fő formája őrződött meg: az élő szereplőkkel, valamint a bábokkal előadott, bábtáncoltató betlehemezés. Az élő szereplőkkel bemutatott játéknak erdélyi, alföldi, dunántúli, Felső-Tisza vidéki és felföldi változatai váltak ismertté. Ezekben prózai vagy verses párbeszéd és karácsonyi énekek váltják egymást.

A betlehemes játékok több jelenetből állhatnak. A paradicsomjáték, a szálláskeresés, a pásztorjáték, a Heródes-játék együtt, de önálló játékként is szerepelhet, amit jókívánság, adománykérés zár. A jelenetek közül a *paradicsomjáték* Ádám és Éva bűnbeesésének történetét beszéli el, s hírül adja a Megváltó eljövételét. A *szálláskeresés* a népszámlálásra Betlehembe érkező Mária és József szálláskeresésének viszontagságairól szól. A *pásztorjáték* főszereplői a pásztorok, akiknek az angyal viszi a hírt Jézus születéséről, s akik ajándékot visznek az Újszülöttnak. Helyenként része a betlehemezésnek a *Heródes-játék*, azaz a zsidó király és a bibliai háromkirályok, bölcsek találkozása.

Sok helyütt a pásztorok jelenete önálló játékká vált. A 19-20. századi paraszti betlehemezés középpontjában a kifordított bundát viselő betlehemi pásztorok humorral fűszerezett párbeszéd, énekes-táncos játéka állt. A humor egyik forrása, hogy a pásztorok félreértik az angyal latin szavait. Tudatlanságukat azonban feledteti jószívűségük: csekély javaikból szívesen adakoznak. A süket öregpásztorral folytatott tréfás, félreértéseken alapuló párbeszédük – a humor újabb forrása - adja a játék gerincét. Egyszerű körtáncuk - amit csörgős botjukkal vert taktussal kísérek – a jelenet hangulatos színfoltja.

„... kitartás a hitben, hit az emberi jóságban, tisztaságban...”

Az ismert magyar nyelvű betlehemesek közül a legarchaikusabbak az erdélyi játékok. Ezek közt fontos helyet foglal el a bukovinai székelyek jellegzetes szokása: a „csobánolás”. Ezt legtöbbször felnőtt férfiak adják elő. A játékban a csobánok – a pásztorok - álarcot is viselhetnek. Először 1896-ban adták ki a játék szövegét, majd 1905-ben néhány dallampéldával és fényképekkel került bemutatásra. Teljes dallamanyagával együtt Kodály Zoltán gyűjtötte fel 1914-ben. A sajátos állapotban megőrződött betlehemes játék az utóbbi évtizedekben ismét feléledt, bár ma inkább csak színpadi keretek közt él.

Az iskolánk 5-7. osztályosai által bemutatásra kerülő játék két jelenete a szálláskeresés és a pásztorjáték. A szép karácsonyi énekek népihangszer-kísérettel szólnak, közöttük többször felhangzik egy-egy szereplő archaikus recitáló éneke. A beszélt szöveg is a magyar nyelv régebbi állapotát tükrözi, amelyet a székely nyelvjárás még ma is őriz. Ilyen nyelvtani sajátosság például, hogy az eszköz- és társhatározó *-val*, *'-vel* ragja nem hasonul: *“Áldást, békességet kívánunk a következő új esztendőre a szent angyalokkal, a betlehemi pásztorokkal egyetemben.”*

Szókincsében is mutat eltérést: *„az üdő közelgett”*; *„ereszd bé”*; *„Eléveszi kóccsát, kinyiccsa három zárral elzárt ládáját, ... Nem sajnálja tőlünk száraztott sonkáját s üszkös kocsorbáját.”*
(*kocsorba=piszkafa, szénvonó*)

A *Hadikfalvi betlehemes* kicsiben a székelység sorsát példázza. Egy közösség kitartását a hitben, hitét az emberi jószágban, tisztaságban.

A karácsonyi előadásra készülés örömteli fáradság volt mindannyiunk számára.

A hagyományőrző játékot bemutató gyerekek és az őket segítő felnőttek nevében a *Hadikfalvi betlehemes* záró gondolataival

Köszönöm s hálálom, kik itt hallgatátok,
Alacsony munkánkot meg sem utálátok,
Kiért az egekben legyen koronátok!
Ti pedig, jó Gazda, kik szállást adátok,
Semmiféle átok ne férjen hozzátok,
Az Úr Jézus áldása szálljon tireátok!
Mi már elmegyünk, vígan maradjatok,
Áldást, békességet kívánok
a következő új esztendőre!